

מהות החודש

חודש ניסן – חודש האומה הישראלית

ספר יצירה – פרק ה

המליך אות ה' בשיחה וקשר לו כתר וצירפן זה בזה

וצר בהן טלה בעולם וניסן בשנה ורגל ימין בנפש זכר ונקבה

1. תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף י עמוד ב – יצירת אדם הראשון

תניא, רבי אליעזר אומר: בתשרי נברא העולם, בתשרי נולדו אבות, בתשרי מתו אבות, בפסח נולד יצחק, בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה, בראש השנה יצא יוסף מבית האסורין, בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים, בניסן נגאלו, בתשרי עתידין ליגאל. רבי יהושע אומר: בניסן נברא העולם, בניסן נולדו אבות, בניסן מתו אבות, בפסח נולד יצחק... בניסן נגאלו, בניסן עתידין ליגאל.

רבי יהושע אומר: מנין שבניסן נברא העולם? שנאמר ותוצא הארץ דשא עשב מזרע זרע... ועץ עשה פרי. איזהו חדש שהארץ מליאה דשאים ואילן מוציא פירות - הוי אומר זה ניסן, ואותו הפרק זמן בהמה וחיה ועוף שמזדווגין זה אצל זה, שנאמר לבשו כרים הצאן וגו'.

רבי יהושע אומר: מנין שבניסן נולדו אבות - שנאמר ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים בשנה הרביעית בחדש זיו - בירח שנולדו בו זיותני עולם... ואידך נמי, הכתיב בחדש זיו! - ההוא דאית ביה זיוא לאילני. דאמר רב יהודה: האי מאן דנפק ביומי ניסן וחזי אילני דמלבלבי, אומר: ברוך שלא חיסר מעולמו כלום, וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להתנאות בהן בני אדם. מאן דאמר בניסן נולדו - בניסן מתו.

ניסן – לשון ניצן – ביטוי לפריחת הטבע הארץ ישראלי

2. שיר השירים פרק ב

(יא) פי הנה הסתיו עבר הגשם חלף הלף לו: (יב) הנצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע נקול התור נשמע בארצנו:

3. מכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה טז

היום אתם יוצאים בחדש האביב שאין ת"ל חדש האביב אלא חדש שהוא כשר לכם לא חמה קשה ולא גשמים וכן הוא אומר מושיב יחידיים ביתה מוציא אסירים בכושרות (תהלים סח ז) שאין ת"ל בכושרות מה ת"ל בכושרות אלא חדש שהוא כשר לכם לא חמה קשה ולא גשמים.

ר' יונתן אומר בכושרות אלו בוכים ואלו משוררים, מצרים בוכים... ר' אלעזר בן עזריה אומר בזכות אברהם אבינו הוציאם ממצרים.. רבי שמעון בן יוחאי אומר בזכות המילה הוציאם הב"ה שנאמר ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמך וגו' (יחזקאל טז)

4. במדבר רבה פרשת במדבר פרשה ג

א"ר עקיבא לא הוציאם אלא בחדש כשר לצאת לא בתמוז מפני השרב ולא בטבת מפני הצנינה אלא בניסן שהוא כשר לצאת בו לדרך. לא חמה קשה ולא צינה קשה. ואם תאמר תשרי? הרי יש בו עונות גשמים

5. משנה מסכת ראש השנה פרק א משנה ב

בארבעה פרקים העולם נידון: בפסח על התבואה. בעצרת על פירות האילן.

בראש השנה כל באי העולם עוברים לפניו כבני מרון שנאמר (תהלים ל"ג) היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם. ובהג נידונין על המים:

ניסן – אכדית – חודש אנשי הצבא

6. משנה מסכת ראש השנה פרק א משנה א

ארבעה ראשי שנים הם: באחד בניסן ראש השנה למלכים ולרגלים...

7. רש"י

לעת צאת המלכים - יש עת בשנה שדרך החילות לצאת כשארץ מלאה קמות והסוסים מוצאים תבואה בשדה לאכול:

8. תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף ב עמוד ב

אמר רבי יוחנן: מנין למלכים שאין מונין להם אלא מניסן - שנאמר ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים בשנה הרביעית בחדש זיו הוא החדש השני למלך שלמה על ישראל, מקיש מלכות שלמה ליציאת מצרים. מה יציאת מצרים מניסן - אף מלכות שלמה מניסן.

9. תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף ג עמוד א

אמר רב חסדא: לא שנו אלא למלכי ישראל, אבל למלכי אומות העולם - מתשרי מנינן.

10. שמות פרק יב

(מג) ויאמר ה' אל משה ואהרן זאת תקחת הפסח כל בן נכר לא יאכל בו:

(מח) וכי יגור אמה גר ועשה פסח לה' המול לו כל נכר ואז יקרבו לעשותו והנה פאנרה הארץ וכל ערל לא יאכל בו:

11. זכריה פרק יד – החיבור לאומות העולם

(טז) והנה כל הנותר מכל הגוים הבאים על ירושלים ועלו מדי שנה בשנה להשתחוות למלך ה' צבאות ולחג את חג הסוכות: (יז) והנה אשר לא יעלה מאת משפחות הארץ אל ירושלים להשתחוות למלך ה' צבאות ולא עליהם יהנה הגשם:

12. בראשית פרק יב

(יד) וַיְהִי כִּבּוֹא אַבְרָם מִצְרָיִמָה וַיֵּרְאוּ הַמִּצְרַיִם אֶת הָאִשָּׁה כִּי יָפָה הוּא מְאֹד: (טו) וַיִּרְאוּ אֹתָהּ שְׂרֵי פְרֵעָה וַיִּהְלְלוּ אֹתָהּ אֶל פְּרֵעָה וַתִּקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פְּרֵעָה:

13. יקלוט מעם לועז

ובלילה הראשון של פסח הביאו את שרי לבית פרעה

14. בראשית פרק יד

(יג) וַיָּבֹא הַפְּלִיט וַיִּגַּד לְאַבְרָם הָעֵבֶרִי וְהוּא שָׁכַן בְּאַלְנֵי מִמְרָא הָאֲמֵרִי אֲחִי אֲשָׁפֵל וְאֲחִי עֲנַר וְהֵם בְּעֵלֵי בְרִית אַבְרָם:

15. בראשית רבה פרשת לך לך פרשה מב סימן ח

ויבא הפליט, ריש לקיש בשם בר קפרא: הוא עוג הוא פליט. ולמה נקרא שמו עוג? שבא ומצא את אברם יושב ועוסק במצות עוגות.

הוא לא נתכוון לשם שמים אלא אמר אברהם זה קוניון הוא ועכשיו אני אומר לו נשבה בן אחיך והוא יוצא למלחמה ונהרג ואני נוטל את שרי אשתו

ויגד לאברם העברי, רבי יהודה ורבי נחמיה ורבנן, רבי יהודה אומר כל העולם כולו מעבר אחד והוא מעבר אחד

16. מדרש פנים אחרים על אסתר פרשה ו

ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור וגו' ו**אותו לילה ליל פסח היה**, שעלה סנחריב והיה רבשקה שם הלך והציץ על פתח החומה של ירושלים ושמע אותן קוראין הלל, ואמר לסנחריב לך וחזור לאחורריך, למה אלהיה של אומה זו עסוק הוא להיות עושה להם נסים בלילה הזאת

17. שמות פרק יב

(א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן בְּאֶרְץ מִצְרַיִם לֵאמֹר...

(יב) וְעִבְרַתִּי בְּאֶרְץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה וְהַפִּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרְץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעֲשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי ה':

(יג) וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת עַל הַבְּתָרִים אֲשֶׁר אֲתֵם שֹׁם וְרֵאִיתִי אֶת הַדָּם וּפְסַחְתִּי עֲלֵיכֶם וְלֹא יְהִי בְכֶם נֶגֶף לְמַשְׁחִית בְּהַבְּתִי בְּאֶרְץ מִצְרַיִם:

(כא) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם...

(כב) וּלְקַחְתֶּם אֲגֻדַּת אֲזוּב וּטְבַלְתֶּם בָּדָם אֲשֶׁר בְּסוֹף וְהִגַּעְתֶּם אֶל הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת מִן הַדָּם אֲשֶׁר בְּסוֹף וְאֲתֶם לֹא תִצְאוּ אִישׁ מִמִּפְתַּח בֵּיתוֹ עַד בִּקְרָ:

(כג) וְעֵבֶר ה' לְנֹגֵף אֶת מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת הַדָּם עַל הַמִּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וּפְסַח ה' עַל הַפֶּתַח וְלֹא יָתַן הַמַּשְׁחִית לְבֹא אֶל בְּתִיכֶם לְנֹגֵף:

(כו) וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעִבְדָּה הַזֹּאת לָכֶם:

(כז) וְאָמַרְתֶּם זָבַח פֶּסַח הוּא לַה' אֲשֶׁר פֶּסַח עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בְּתֵינֵנוּ הִצִּיל וַיִּקְדֵּהָעַם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ:

18. תלמוד בבלי מסכת סוכה דף נה עמוד ב

אמר רבי אלעזר: הני שבעים פרים כנגד מי? כנגד שבעים אומות...

19. רש"י

שבעים פרים - פרי החג שבעים הם, חוץ משל שמיני, כנגד שבעים אומות **לכפר עליהם שירדו גשמים בכל העולם** - לפי שנידונין בחג על המים.

20. שולחן ערוך אורח חיים הלכות ראש השנה סימן תקפג

יש מדקדקים שלא לאכול אגוזים, שאגוז בגימטריא חטא, ועוד שהן מרבים כיחה וניעה ומבטלים התפלה (מהרי"ל).

21. שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תעב סעיף טז

מצוה לחלק לתינוקות קליות ואגוזים, כדי שיראו שינוי וישאלו.